

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
bureau- en booronderzoek aan de
Hintham te Kerkdriel, gemeente
Maasdriel (Gld.)**

B. Silkens

ARC-Rapporten 2005-60

Geldermalsen
16 juni 2005
ISSN 1574-6887

Afbeelding 1 De ligging van Kerkdriel.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

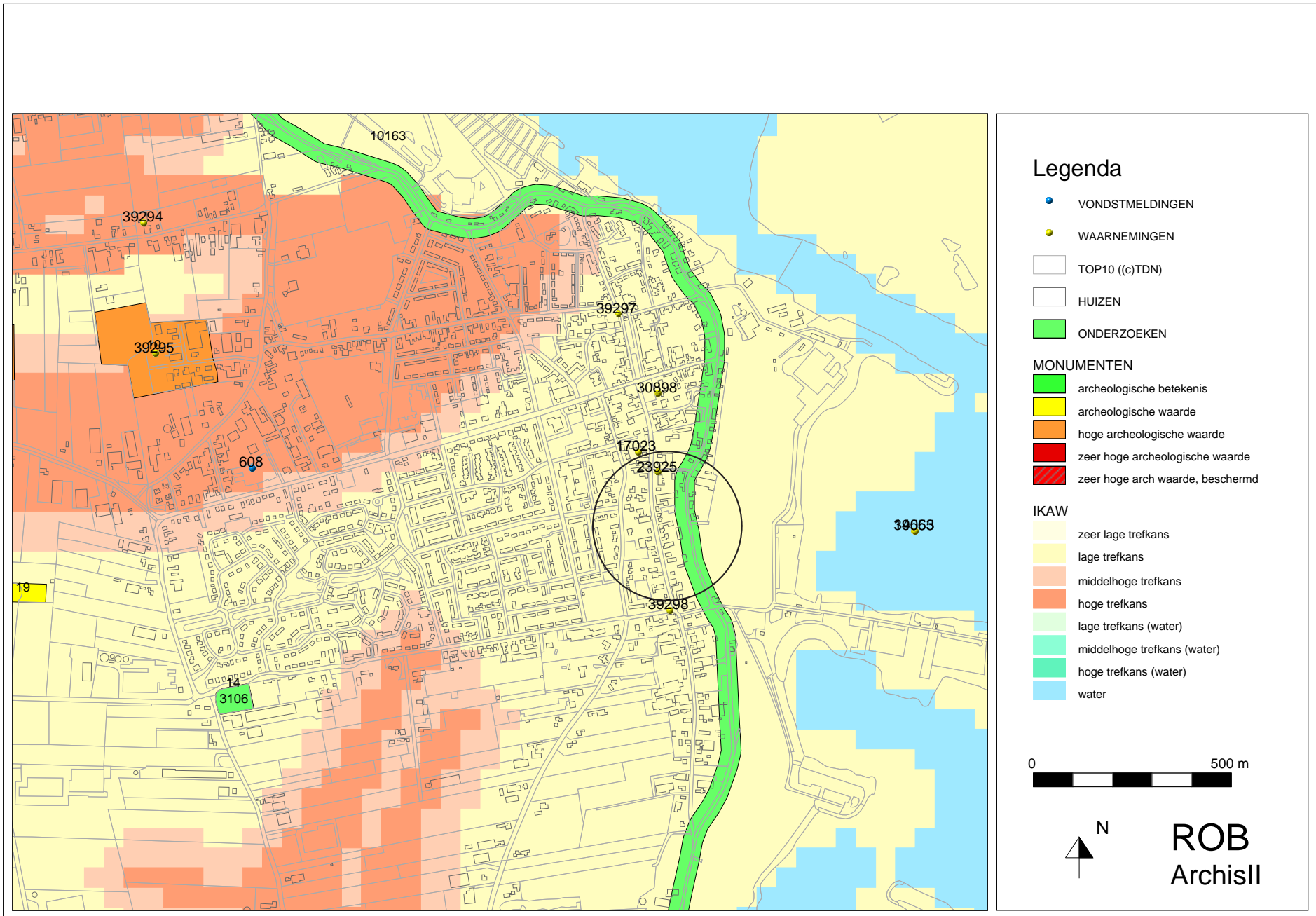
Havermans Makelaardij uit Kerkdriel verleende aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) de opdracht voor het uitvoeren van een archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO) aan de Hintham, te Kerkdriel (gemeente Maasdriel). Aanleiding voor het IVO is de bouw van een woning op perceel 3996. De boringen en het beschrijven van de boorstaten werden op 13 juni 2005 uitgevoerd door drs. A.M.I. van Waveren en drs. B. Silkens van ARC bv.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

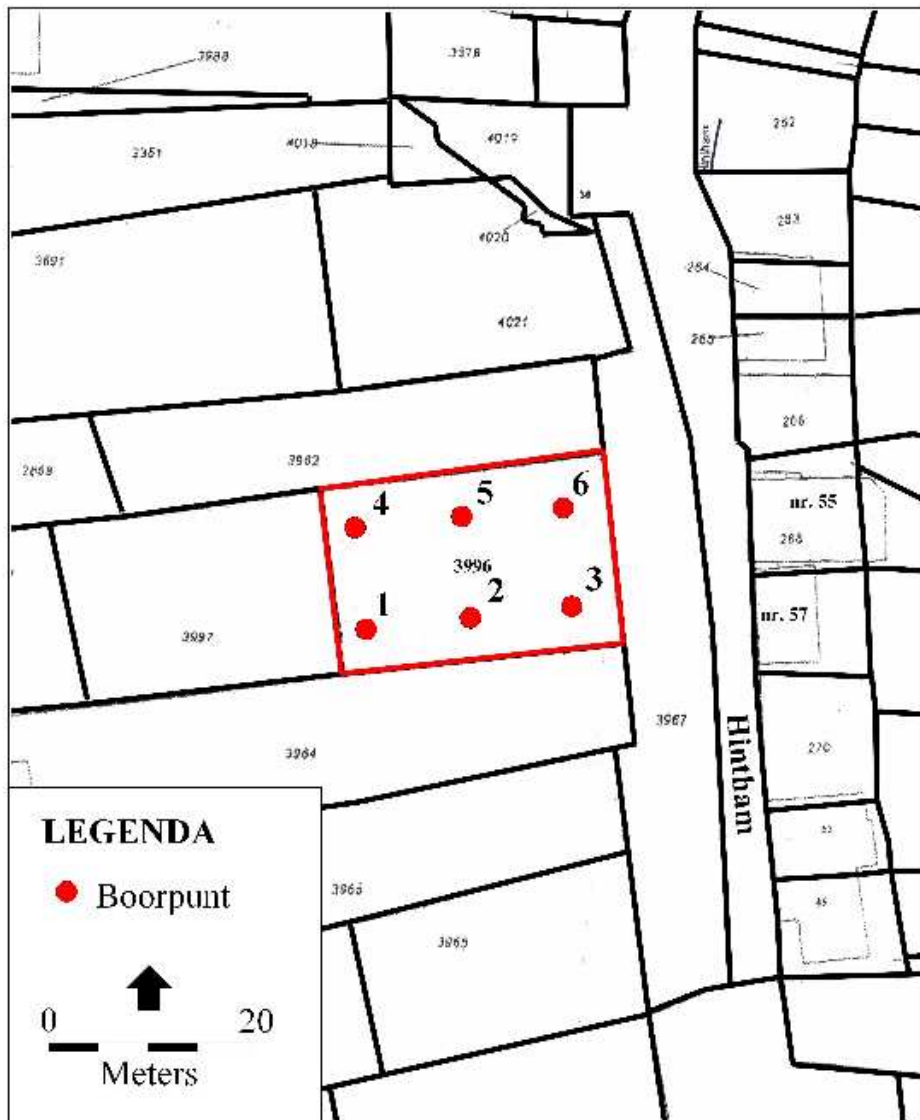
De onderzoekslocatie bevindt zich ten oosten van het centrum van Kerkdriel, aan de Hintham. Het gaat om perceel 3996 met een oppervlakte van ca. 515m² zie afb. 3.

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/149
Provincie	Gelderland
Gemeente	Maasdriel
Plaats	Kerkdriel
Toponiem	Hintham
Kaartblad	45
Coördinaten	151900/420000
Type bodem	Bebouwde zone/kalkhoudende poldervaaggronden
Geomorfologie	Rivieroeverwal

Afbeelding 2 Kerkdriel en omgeving met daarop aangegeven de waarden volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW, 2e generatie), monumenten en archeologische waarnemingen. De cirkel geeft de ligging van het onderzoeksterrein weer. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 10 juni 2005

Afbeelding 3 Ligging van het onderzochte terrein met boorpunten op perceel 3996 aan de Hintham te Kerkdriel. Kaart: B. Silkens.

1.4 Doel van het onderzoek

Het bureauonderzoek heeft tot doel de bestaande gegevens over de locatie te bundelen en een archeologische verwachting te bepalen. Het verkennend booronderzoek en de oppervlaktekartering op het terrein zelf vormen de toetssteen en eventuele aanvulling van deze archeologische verwachting.

1.5 Werkwijze

Voorafgaand aan het veldwerk is een bureaustudie verricht, waarbij gebruik gemaakt werd van Archis, geologische, geomorfologische en bodemkundige kaarten,

historisch-topografisch kaartmateriaal en de monumenten en archeologie-atlas van de provincie Gelderland.

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein in totaal 6 boringen gezet ten behoeve van de archeologie. Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De raai-afstand en de onderlinge boorafstand bedroeg 12,5 m en 10 m (afb. 3).

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. Van relevante lagen werden monsters genomen (4 in totaal), die vervolgens nat werden uitgezeefd over een zeef met een maaswijdte van 1 mm (zie bijlage 1).

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm en een guts met een diameter van 4 cm. Een oppervlaktekartering was op het terrein niet mogelijk aangezien het om een braakliggende tuin ging die volledig verwilderd en overgroeid was.

2 Resultaten

2.1 Bureauonderzoek

Geologie, geomorfologie en bodem

De onderzoekslocatie ligt in het Gelderse rivierengebied, aan de Maas en ten zuiden van de Waal. Volgens de geologische overzichtskaart van Nederland (1:600.000), die is gebaseerd op de publicatie van E.F.J. de Mulder, worden in dit gebied fluviatiele zanden en kleien van de Formatie van Echteld aangetroffen (De Mulder et al. 2003). Deze fluviatiele sedimenten zijn gedurende het Holoceen afgezet door de meanderende rivieren van het Rijn-Maas-systeem. Kenmerkend voor een meanderende rivier is de laterale verplaatsing van de geul. Het gebied waarbinnen de geul zich verplaatst is de stroom- of meandergordel. Tot de stroomgordelafzettingen behoren de geulafzettingen (zand en grind) en de oeverafzettingen (fijn zand, zavel en lichte klei). Deze oeverafzettingen ontstaan wanneer een rivier bij hoog water buiten zijn oevers treedt. Het grofste sediment bezinkt als eerste en vormt zo de oeverwallen. Wanneer een geul wordt verlaten, wordt deze opgevuld met restgeulafzettingen (voornamelijk klei). Ook kan er veenvorming plaatsvinden.

Buiten de stroomgordel bevinden zich de kommen. Hier worden tijdens hoog water de fijnste fracties afgezet (lichte en zware klei). Wanneer de kommen gedurende lange tijd onder water staan, kan ook veenvorming plaatsvinden. Als een oeverwal tijdens hoogwater doorbreekt, worden er in de kommen crevasseafzettingen gevormd (zand, zavel, lichte klei). Door bedijking van de rivieren vindt er vanaf de Middeleeuwen geen sedimentering meer plaats in de kommen, behalve wanneer er sprake is van een dijkdoorbraak. Dijkdoorbraakafzettingen kenmerken zich door slecht gesorteerde zavel en zandige klei (Berendsen 1998).

De geomorfologische kaart (kaartblad 45, 's-Hertogenbosch, schaal 1:50000)

geeft aan dat Kerkdriel op een rivieroeverwal van de Maas ligt. Volgens de bodemkaart van het gebied wordt er op de oeverwal kalkhoudende zavel aangetroffen en kan de bodem worden geclassificeerd als een kalkhoudende polder- en ooivaaggrond. De onderzoekslocatie zelf bevindt zich in een bebouwde zone.

Volgens Berendsen & Stouthamer (2001) is de Maas vanaf 1760 BP¹ actief geweest. Binnen het bedijkte gedeelte van de Maas (de Boven-Drielsche Uiterwaard ten oosten van de onderzoekslocatie) vindt nog steeds sedimentatie plaats. Op de oudere delen van de stroomgordel is dit sinds de dijk aanleg aan het begin van de 13e eeuw niet meer het geval.

Archeologie en cultuur-historie

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie) heeft de onderzoekslocatie een lage archeologische verwachtingswaarde. Ten noordwesten en zuidwesten van het onderzoeksgebied liggen twee zones met een hoge verwachtingswaarde, waar zich twee mogelijke terpen bevinden (monumentnr. 10 en 14). Recent booronderzoek wees echter uit dat monumentnr. 10 geen terp, maar een recente ophoging is. Ter hoogte van monumentnr. 10 vond de Stichting voor Bodemkartering tijdens prospectie-onderzoek in 1945 romeins en middeleeuws aardewerk (meldingsnrs. 39294 en 39295). Ten noorden van het onderzoeksgebied liggen de ruïnes van een Romaanse tufstenen kerk (meldingsnr. 30898). In de omliggende straten werd op verschillende plaatsen romeins en middeleeuws aardewerk aangetroffen: aan de Teisterbandstraat (meldingsnrs. 17023 en 23925), de Paterstraat (meldingsnr. 39298) en aan de Dalemstraat (meldingsnr. 39297).

De interactieve atlas van de provincie Gelderland geeft aan dat de straten rond Hintham reeds in de 19e eeuw bebouwde zone waren, met ondermeer een kerk, pastorie, schoolgebouw, woonhuizen en boerderijen². Op de historische landgebruikskaart van Alterra is te zien dat in 1900 de onderzoekslocatie, naast bebouwing ook voor akkerbouw gebruikt werd.

2.2 Bodemopbouw

Onder een gemiddeld 50 cm dikke bouwvoor treffen we een verstoord ijzer- en kalkrijk pakket van ca. 50–100 cm dik aan. Enkel in boring 4 zit het verstoorde pakket iets dieper (tot 170 cm -MV). In deze laag werden op enkele plaatsen stukjes puin, steen- en houtskoolspikkels en mogelijk verbrande leembrokken aangetroffen. In het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied (boringen 1 t/m 3) gaat het om een bruin tot grijsbruin zwak tot zeer zandige kleilaag. Het pakket in het noordelijke deel (boringen 4 t/m 6) bestaat eerder uit zwak tot zeer siltig, matig fijn (150-210 μ m) zand. De verschillen in textuur zijn echter niet uitgesproken.

Onder dit verstoorde pakket bevonden zich bruine tot lichtbruine fluviatiele afzettingen die hoofdzakelijk bestaan uit zwak tot zeer siltig, ijzer-en kalkrijk zand. Hieronder is op ca. 230 cm diepte een abrupte grens waarneembaar, die verklaard kan worden door een proces van erosie in het verleden. In vier boringen (boring 1, 2, 4 en 6) gaat het om een 10 tot 30 cm dikke grijze tot donkergrijze kleilaag met schelpresten maar geen ijzer. In boring 4 zat op deze grijze kleilaag nog een 10 cm

¹BP: before present. Hierbij wordt 1950 als referentiejaar gebruikt

²<http://geodata.prv.gelderland.nl/km/monumenten/>

dik pakket bruine klei, eveneens met schelpresten. In boring 3 en 5 is ook een abrupte grens zichtbaar, maar hier is het sediment zandiger, zonder schelpresten en wel ijzerrijk.

Onder deze vrij steriele kleilaag bevond zich fijn donkerblauwgrijs zand (105-150 μ m), vaak met dunne kleibandjes en een beetje plantenresten.

Een gedetailleerd overzicht van de bodemopbouw per boring wordt gegeven in bijlage 1.

2.3 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek werden 4 monsters genomen³ en nat uitgezeefd op 1 mm. In de boorkernen en de uitgezeefde monsters werden enkel in boringen 3 en 6 archeologische indicatoren aangetroffen. Het gaat hierbij om enkele stukjes bot, houtskoolspikkels, steenkoolfragmenten en een beetje verbrand leem. Dit materiaal bevond zich echter in het verstoorde zandpakket in de eerste meter beneden maaiveld en is een restant van de 19e eeuwse bewoning op en rond de locatie. Steenkool werd immers pas de laatste twee eeuwen in Nederland gebruikt.

Voor een gedetailleerd overzicht van de genomen monsters en het vondstmateriaal per boring zie bijlage 1.

3 Conclusies en aanbeveling

Het bureauonderzoek heeft uitgewezen dat het onderzoeksgebied gelegen is op een oeverwal aan de Maas. Het gebied ligt binnendijks, hetgeen betekent dat er op de locatie sinds de bedijking in de 12e–13e eeuw geen sedimentatie door de Maas meer plaats heeft gevonden. Het onderzochte perceel ligt in een gebied met een lage archeologische verwachtingswaarde en bevindt zich zeker sinds de 19e eeuw in een bebouwde zone. In de nabijheid is aardewerk uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen aangetroffen, maar op de onderzoekslocatie zelf zijn geen meldingen van archeologische vondsten of monumenten bekend.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem op perceel 3996 aan de Hintham nog grotendeels beantwoordt aan het onverstoorte profiel van een rivierengebied. Enkel de eerste meter is verstoord en het is dan ook in deze laag dat enkele archeologische indicatoren, zoals bot, houtskool, steenkool en verbrand leem, aangetroffen werden. Dit materiaal is in verband te brengen met de 19de eeuwse bewoning op deze locatie.

Op basis van deze gegevens moeten we concluderen dat er op het terrein, ondanks het feit dat de locatie vanaf de Middeleeuwen bewoonbaar was, geen aanwijzingen van menselijke activiteit vóór de 19de eeuw aanwezig zijn. Vanuit archeologisch oogpunt zijn er bijgevolg geen belemmeringen voor de bouw van een woning op deze locatie. Mochten er tijdens de werken toch archeologische resten aangetroffen worden, dient men zo spoedig mogelijk contact op te nemen met de provinciaal archeoloog van Gelderland⁴.

³twee in boring 3 en één in boring 1 en 6

⁴Mw. drs. F. de Roode, Provincie Gelderland, tel: 026-3599111

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 1998. *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Derde druk.

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Bijlage 1 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

BV	bouwvoor	Kz3	klei, sterk zandig	105-150 μ m	fijn zand
Ks1	klei, zwak siltig	Zs1	zand, zwak siltig	150-210 μ m	matig fijn zand
Kz1	klei, zwak zandig	Zs2	zand, matig siltig	h1	zwak humeus
Kz2	klei, matig zandig	Zs3	zand, sterk siltig	h2	matig humeus
bst	baksteen	Ca3	kalkrijk	Fe	ijzerrijk

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
60	BV	h2	scherp	donkergrijsbruin	bst, puntjes, Ca3
90	Kz2		geleidelijk	bruin	Ca3
150	Zs3		geleidelijk	lichtbruin	150-210 μ m, Fe, Ca3
170	Kz3		geleidelijk	lichtgrijsbruin	Fe, Ca3
230	Kz1	h1	abrupt	lichtbruin	Fe, Ca3
240	Ks1		scherp	donkergrijs	schelp, Fe, Ca3
280	Zs1			donkerblauwgrijs	150-210 μ m, dunne Ks1 bandjes, Monster 1

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
60	BV	h2	scherp	donkergrijsbruin	bst, puntjes, Ca3
100	Kz3		scherp	donkergrijsbruin	Ca3
120	Zs2		geleidelijk	grijs	150-210 μ m, Fe, Ca3
190	Zs2		scherp	grijsbruin	150-210 μ m, Fe, Ca3
230	Kz2		abrupt	grijsbruin	Fe, Ca3
250	Ks1		abrupt	grijs	schelp
280	Zs1			donkerblauwgrijs	150-210 μ m, met Ks1 bandjes

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	BV	h2	scherp	donkergrijsbruin	bst, puntjes, Ca3
90	Kz2		scherp	bruin	verstoord, HK, verbrande kleibrokken?, Fe, Ca3, Monster 2
180	Zs3		scherp	bruin	Fe, Ca3, Monster 3
230	Kz2		abrupt	lichtbruin	Fe
260	Zs3			donkerblauwgrijs	105-150 μ m, bijna klei

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
60	BV	h2	scherp	donkergrijsbruin	bst, puntjes, Ca3
170	Zs3		scherp	grijsbruin	verstoord, Fe, Ca3
200	Kz2		scherp	grijsbruin	Fe, Ca3
230	Ks1		abrupt	bruin	schelp, Ca3
240	Kz1		scherp	grijs	schelp, Ca3
250	Zs1			donkergrijs	

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
60	BV	h2	scherp	donkergrijsbruin	bst, puntjes
110	Zs3		geleidelijk	bruin	verstoord, , Fe, Ca3
170	Zs2		scherp	grijsbruin	Fe, Ca3
180	Zs1		scherp	grijs	150-210 μ m, Ca3
220	Kz1		abrupt	grijsbruin	Fe
250	Kz3			donkerblauwgrijs	Zeer slappe klei

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	BV	h2	scherp	donkergrijsbruin	bst, geglazuurd aardewerk
140	Zs3		geleidelijk	bruin	verstoord, puntjes, Fe, Ca3, Monster 4
180	Zs1		scherp	grijsbruin	Fe, Ca3
240	Ks1		abrupt	grijsbruin	
260	Ks1			donkergrijs	
